

PASSATGE AL NOU MÓN

TÀNIA JUSTE

Columna

TÀNIA JUSTE

PASSATGE
AL NOU MÓN

COL·LECCIÓ CLÀSSICA
PRIMERA EDICIÓ: MAIG DEL 2018
© TÀNIA JUSTE, 2018
© COLUMNA EDICIONS, LLIBRES I COMUNICACIÓ, S.A.U.
AV. DIAGONAL, 662-664 - 08034 BARCELONA
ISBN: 978-84-664-2384-7
DIPÒSIT LEGAL: B. 7.839-2018
FOTOCOMPOSICIÓ: GAMA, SL
IMPRÈS A: ROMANYÀ VALLS

WWW.COLUMNAEDICIONS.CAT

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

Port de Barcelona 1918

Des de primera hora que els estibadors feinegen al moll on és ancorat el vapor *Reina Victoria Eugenia*. Fa dos dies i dues nits que el ventre del gran transatlàntic engoleix mercaderies, baguls i tota la càrrega necessària per a la travessia cap al nou món. El sol ja s'enfila cap al punt més elevat del cel, com si amb la seva llum esclatant volgués avançar l'estiu que el vaixell anirà a trobar un cop traspassi la línia de l'Equador. Els passatgers embarquen a mesura que arriben, la tercera classe sembla plena a vessar malgrat que algú ha dit que on acabarà d'omplir-se és als ports de Màlaga, Cadis i Santa Cruz, amb gent arribada dels diferents pobles d'Espanya. Hi ha passatgers més ben vestits que carreguen maletins de pell i sacs de viatge, i mostren

al sobrecàrrec els seus bitllets de segona classe: comerciants, empresaris, aventurers vinguts a més. Però a qui tothom observa allà al moll és l'aristocràcia del buc, els darrers que arriben: els passatgers de primera classe, envoltats i assistits per un eixam de mossos, vigilen la infinitat de baguls que introdueixen a les bodegues del *Reina Victoria Eugenia*, i només algú amb prou imaginació intueix totes les sedes, els velluts i les delicadeses que hi van a dins. Les dames de primera són assistides pels seus esposos en posar per primer cop les delicades sabates sobre la passarel·la del gran vapor; els seus capells oculten el rostre de la mirada curiosa, i els colls, aquells colls de cigne que algunes dames tenen i d'altres no, es cobreixen amb les millors pells d'animal per preservar-los del fred de desembre.

Cada vegada hi ha més gent concentrada al moll, s'estén el nerviosisme de l'última hora abans de salpar, no trigarà gaire a sonar el primer toc de sirena i aleshores els plors, les abraçades i els comiats adoptaran l'aire apressat del darrer instant.

La Berta Casals ha pujat al vaixell i recorre els salons de primera classe amb el pare, el qual es dedica a fer sons guturals cada vegada que alguna cosa el satisfà. Passegen d'una estança a l'altra

descobrint-ho tot per primera vegada, i perceben el so esmorteït de les seves passes en trepitjar els terres encatifats. Admirin cada detall del luxe que es respira en els mobles, els entapissats anglesos, els grans vitralls decorats que filtren la llum per colors. Transitin entre una petita multitud que va creixent a mesura que s'acosta el moment del primer toc de sirena. Cada passatger és envoltat pels familiars que encara no han baixat del vapor. Sota la remor de les converses forçades, on es denota una certa tensió per l'expectativa del darrer moment, el pare de la Berta es mostra seriós malgrat els esforços que fa per no semblar-ho.

—No és fascinant, pare? —diu ella en un intent d'ajudar-lo.

La Berta té els nervis a flor de pell, però no hi guanyarà res ensorrant-se, ara mateix. Des que han arribat al port que tot el periple que està a punt de viure se li ha fet real i les sensacions més contradictòries han començat a desfilar pel seu interior. El nus a l'estómac ja no se li desfà. Ara sí, se'n va cap a Amèrica, l'Argentina serà la seva nova llar. I el pare aviat se n'acomiarà. Es tornaran a veure? El mira de tant en tant de reüll, com si volgués enregistrar el seu rostre per última vegada, recordar cada gest conegut que potser el temps i la distància li faran oblidar. Tota la vida

que l'ha vist anar i venir a ell, mentre la mare i la Berta s'estaven a casa. Però ara és ella qui marxa, i no pas per tornar. Només de pensar en tot allò que ha de venir! Una glopada d'angoixa li puja a la gola i empassa saliva, amb coratge, un cop més. Tot seguit somriu al pare, com si res. De vegades, durant aquestes darreres setmanes que han estat les dels preparatius, ha pensat que transitava per un somni, que de sobte es despertaria i s'adonaria que no hi havia hagut cap proposta de matrimoni a l'altra banda de l'oceà. I encara menys una proposta que ella hagi acceptat. Però els vestits han estat plegats un a un a dintre dels baguls, la roba brodada amb les inicials de tots dos, una B de Berta, una J de Julio; i sobretot és el rostre del pare, on un cert aire de tristor i melancolia s'ha instal·lat malgrat ell mateix, que li fa prendre consciència que sí, que tot plegat és ben real. Ara ja només resten dues setmanes llargues, el temps que durarà aquesta travessia fins a l'Argentina, per esdevenir una dona casada, la senyora d'un ric oveller de la Patagònia. Don Julio Mitchell..., murmura la Berta per dintre, i prova de familiaritzar-se amb aquest nom. Un home més gran que ella, de qui en coneix la lletra per la carta que li va enviar però del qual no recorda gaire bé el rostre, de tants anys que fa que no l'ha vist. Només era una nena, i només va ser una vegada,

quan el pare li va presentar aquell argentí amb qui feia tractes comercials. I ara... Ara serà el meu espòs, pensa. Vindrà al port de Buenos Aires a rebre-la, amb tots els honors. Un casament breu que ha organitzat la seva futura cunyada, una altra senyora a qui tampoc coneix. Però la Berta s'espolsa aquells pensaments de sobre i concentra la mirada en el luxe dels salons de primera classe del gran transatlàntic.

—Aquest *hall* sembla un d'aquells dels grans hotels de París, no trobes, pare? Qui diria que som dalt d'un vaixell!

El pare assenteix amb un lleu somriure però estossega una mica perquè no vol recordar. La seva segona esposa, la Lisette, no ha vingut. I ha estat una delicadesa per part seva, perquè així pare i filla es poden acomiadar en la intimitat.

—Això només és el principi dels luxes als quals ara t'acostumaràs. —Li augura el pare, i l'empeny lleugerament per la cintura per fer-la passar al davant. Entren a la biblioteca, un espai ple de llibres i de grans finestres que miren directament al mar—. Aquí hi pots passar bones estones, tant com t'agrada llegir.

—Tens raó —respon la Berta contemplant-ho tot.

El pare continua parlant mentre seuen en un racó per fer temps:

—Ha estat un gest molt atent, filla, que don Julio hagi volgut enviar-te passatge de primera classe. La meva nena viatjarà com una reina cap al seu futur!

La meva nena. La Berta recolza el cap en el respatller i mira per la finestra cap a les aigües quietes del port. El pare no l'havia anomenat així des d'abans de morir la mare, potser des que encara era una nena de veritat. Ja no ho és. Prova d'imaginar-se a si mateixa en una gran finca ovel·lera de la Patagònia, casada amb un ric argentí. La gran aventura de la meva vida, va dir ella el dia que es va decidir. Perquè el pare ha volgut deixar clara aquesta qüestió: va ser ella qui ho va decidir. Ell li va mostrar la carta que don Julio li havia escrit; ell li va fer memòria sobre aquella vegada de feia anys que li va presentar un senyor amb qui feia tractes comercials —un home respectable, fet a si mateix, un gran terratinent a qui el pare de la Berta comprava les bales de llana de les seves ovelles i després les venia als seus filadors. I li havia llegit la carta en veu alta, en la qual don Julio Mitchell li demanava la mà de la seva Berta, ara que feia un temps que la noia havia quedat sense la mare i el pare s'havia tornat a casar, «amb tot el respecte i humilitat, per formar una família i una llar, aquí a la Patagònia». Una vida a l'altra banda del món. I per què jo, si no

em coneix?, havia preguntat la Berta, perplexa en un primer instant. Provava de recordar aquell senyor que només havia vist un cop, de molt jove, en una de les seves visites amb la mare a París. El pare hi tenia un petit despatx des d'on, de dilluns a divendres, s'ocupava dels seus afers comercials. Tancava els tractes amb proveïdors de llana d'arreu del món, i després la venia als grans filadors que li feien comandes des de la mateixa França, però també des d'Anglaterra i molts altres llocs. La mare i la Berta s'estaven a Louveciennes, on tenien casa seva, i on el pare apareixia cada divendres al vespre, després d'una setmana de treball intens. Però no sempre era així: de vegades enviava una nota a mare i filla perquè anessin a la capital. I la Berta saltava d'alegria davant l'expectativa d'un cap de setmana a la gran urbs! Perquè allò significava anades al teatre i visites a sales d'exposicions, amb uns quadres meravellosos que la feien somiar en llocs llunyans als quals algun dia voldria viatjar. I passejades, moltes passejades d'un matí de dissabte a les Tuileries o al parc de Luxemburg. Però en aquell moment d'extraordinària irrealitat en què el pare li havia llegit la carta del senyor argentí, ella va fer un esforç per recordar aquell cap de setmana concret: havien arribat divendres al vespre i el pare les havia fet anar al seu despatx. La darrera

visita del dia se li havia allargat més del compte i va ser així com la Berta va conèixer aquell proveïdor argentí. «Un gustó», va dir ell, primer besant la mà de la mare i tot seguit la seva. Ella recordava com, a disgust seu, se li van encendre les galtes notablement en ser besada a la mà: era el primer cop que un cavaller la tractava com una noia gran. La mare havia intercanviat unes frases de cortesia amb el senyor Mitchell, mentre la filla provava de fer-se baixar els colors. L'única cosa que la Berta recordava d'aquell home era el seu aire elegant i distingit, i aquell accent argentí ple de gràcia. Tot plegat havia quedat en l'oblit de les petites anècdotes familiars perquè la mare va quedar tan impressionada com ella en entendre que la seva filla es començava a fer gran. Una anècdota sense cap més importància fins a aquell moment, en què el pare la feia participar d'una proposició inusual. «Fa anys que don Julio em pregunta per tu, però mai se m'havia acudit...», havia dit el pare després de llegir la carta, però la frase va quedar inacabada. Ara, dalt del vaixell, la Berta segueix esforçant-se per recordar més detalls d'aquell home, però no ho aconsegueix. Mai, mai hauria pensat que d'aquella trobada d'abans de la guerra, quan gairebé encara jugava a nines, quan encara vivien a França i la mare era entre ells, en sorgiria la gran aventura de la seva

vida. Després de llegir-li la carta, el pare ho va deixar a les seves mans. Ell no volia opinar, no volia influir, tot i que havia demanat a la Berta que s'ho rumiés, que pensés en la seva situació i no li donés cap resposta fins a estar-ne del tot convençuda. I la Berta s'ho va rumiar, sobretot posant èmfasi en allò que el pare en deia «la seva situació»: Quina vida l'esperava al costat del pare i la Lisette? Aviat formarien família i ella els faria nosa, o potser seria a ella mateixa a qui la situació li resultaria incòmoda. No és pas que li retragués al pare el fet d'haver buscat consol en una jove-neta com la Lisette, un cop morta la mare; ni tan sols que s'hi hagués acabat casant. O potser sí que l'hi retreia i per això no s'esforçava gens a entendre-s'hi. La mare encara era present per a ella en tots els racons de Louveciennes i estava convençuda que aquella era la raó per la qual els darrers temps el pare havia traslladat la nova família a Catalunya, el lloc on ell havia nascut. Deia que ho feia a causa de la guerra, que a Catalunya estarien tots més segurs, però la Berta no creia que aquella fos la raó de veritat: al pis de Barcelona on s'havien instal·lat, el qual la Lisette havia decorat amb tot el seu gust personal, res recordava la mare. Així que, els dies que van seguir a aquella carta rebuda des de l'altra banda de l'oceà, la Berta havia reflexionat molt i havia mesurat amb

cura les seves possibilitats. Tot i que Barcelona li resultava certament atractiva, amb els passejos a mig construir, les terrasses al sol i una vida semblant als caps de setmana a París, no hi coneixia ningú. De fet, els únics catalans que coneixia no vivien pas a ciutat, sinó al poble de l'Escala, a la costa mediterrània, on el pare havia nascut i ells havien passat les vacances d'estiu en vida de la mare. Què la lligava, doncs, a aquell lloc on el pare pretenia construir la seva nova vida? A la Berta li resultava difícil imaginar-se'n part. Tanmateix, ara se li ofería començar de nou, i tenia vint anys. En Julio Mitchell era força més gran que ella, potser no se l'estimaria mai, però quantes propostes tan extraordinàries com aquella li plourien del cel per emprendre el seu propi camí? Potser era la decisió més increïble que prendria mai, però alguna força estranya li havia dit des del més profund del seu interior que havia d'aferrar-se a aquella oportunitat i agafar el vapor cap al nou món.

La Berta observa discretament el pare des del sofà on seua, a la biblioteca. Abans, quan l'ha acompanyada a la cambra a instal·lar-se, una cambra de luxe per a ella sola, l'ha vist donar una bona propina a la cambrera perquè no li falti de res. Al

pare el remou la mala consciència d'embarcar la filla a l'altra banda del món, però les coses han anat així.

—Ha estat decisió meva. —Li diu un cop més la Berta, tot d'una, seguint el fil dels seus pensaments. I omplint-se d'una seguretat que ni tan sols ella mateixa s'acaba de creure, li assegura—: Tot anirà bé.

Li ha posat tant d'èmfasi en aquestes tres darreres paraules que fins i tot ha agafat embranzida i s'ha aixecat. Ofereix la mà al pare i li demana:

—Seguim passejant.

Els llavis del pare apunten un somriure agraït. De tot cor.

De la biblioteca passen altre cop al gran *hall*, tot seguit a la sala de música on admiren la immensa cúpula de cristall que hi ha al bell mig, i d'allà surten a la coberta de passeig. El primer toc de sirena de sobte ha sonat, llarg i contundent, i els visitants han d'abandonar el vaixell. Ha arribat l'hora d'acomiar-se i pare i filla ho fan de pressa, en un silenci que parla per si mateix.

—Escriu, filla —li demana ell abans de separar-se. Té la veu trencada malgrat que ho vol amagar. Per això no li diu res més i l'abraça per últim cop.

Mentre el pare surt del vaixell i busca un forat entre la gentada del moll, com la resta d'éssers

que acomiaden els seus, la Berta mira perduda al seu voltant, el cap li roda i l'aire de coberta li sembla més fred i tallant que mai. Els passatgers l'empenyen cap a la barana on ara tothom es concentra per a l'últim adéu. Mira cap al moll i busca la figura del pare, però encara no hi és. Com en una mena de trànsit entre el somni i la realitat observa els rostres dels de dalt de coberta i dels de baix al moll. Tot li semblen ganyotes, boques que s'obren per cridar algú, però ella no sent res, com si li haguessin tapat les orelles amb les mans. El segon toc de sirena l'espanta de tan fort com sona, i aleshores veu el pare entre la munió de gent. És a prop de la passarel·la, on passa alguna cosa. Hi ha molt rebombori, el pare és empès per la gent. Sembla que fan lloc per deixar embarcar un darrer passatger. Quan la Berta afina la vista per veure qui és, distingeix una dama coberta de pells. «És la gran Maia Demianova!», sent a dir al seu costat. «La bellíssima ballarina russa!». I els cossos s'aboquen una mica més cap enfora per observar-la bé. Amb un caminar ple de gràcia, que de tan fràgil i eteri no sembla pas d'aquest món, la cèlebre ballarina puja per la passarel·la deixant-se adular, prenent-se el seu temps, del tot aliena a la partida imminent del vaixell. La Berta contempla la imatge embadalida, gairebé oblida que el pare és allà, i compta

fins a tres mossos al darrere d'aquella dama que carreguen el seu equipatge de mà. Aleshores veu una noia just al final de tot aquell seguici, una noia com ella que deu ser la seva assistent personal i que, superada per la multitud que s'acosta curiosa, prova d'avançar amb certa dificultat passarel·la amunt.

L'orquestra comença a tocar a la coberta de passeig. És una melodia que pretén ser alegre, però alguns passatgers ja comencen a plorar mentre els mocadors voleien al vent i els cossos s'aboquen cada cop més neguitosos cap als familiars que queden al moll. El pare. La Berta el torna a buscar amb urgència i de seguida el distingeix. És allà ben quiet, amb el seu vestit gris i el barret que alça amb una mà. La distància no li impedeix veure la solemnitat del seu rostre, que no es correspon amb la seva figura, tan petita com sembla des d'allà dalt. Al primer moviment del vaixell, la Berta queda lúcida com un raig de llum. Marxen.

—Pare! —cria amb totes les seves forces, però el crit se l'emporta el vent.

Sent que un vertigen s'apodera de tot el seu cos, li puja a velocitat fulminant des de la punta dels peus fins al cap, i aleshores se sent molt petita, molt sola, terriblement espantada. Tremola, i també plora. Plora en silenci mentre acomiada amb la mà aquella figura del pare que es va allu-

nyant, que ja només és un barret més entre centenars. De tan poc com parpelleja, les llàgrimes li rodolen abundants galtes avall. Quan depassen la bocana del port, quan ja sembla que el flamant *Reina Victoria Eugenia* és a punt de fer-se a la mar, la Berta s'eixuga les llàgrimes i veu que al seu voltant la gent s'ha començat a dispersar. Mira arreu, tantes cares desconegudes, i entre tots els rostres el de la noia que ha pujat rere la gran ballarina, la qual sembla que l'observa de fa estona. És de la seva mateixa edat i la Berta li somriu, gairebé com un prec d'amistat. Però la noia segueix mirant-la amb seriosa curiositat, sense mostrar cap expressió en el seu rostre. Un instant després, se sent la veu autoritària de la Maia Demianova que crida en francès:

—Ira! Entrem!

I la noia desapareix abans que la Berta s'hi pugui acostar. Pensa aleshores en les dues setmanes llargues que ara comencen, imagina les hores, els dies que li queden per fer-se a la idea de la seva nova vida, una vida que tot just comença avui.